

Asia: VN/2287/2020

Lausuntopyyntö työryhmän ehdotuksesta arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi

Työryhmän ehdotus Kohti kestävää arkkitehtuuria

Yleisiä kommentteja työryhmän ehdotuksesta

”Kohti kestävää arkkitehtuuria” on hyvin tiivistetty otsikko ja lähtökohta ohjelmalle. Lisäksi huomionarvoista on, että kestävyuden käsitettä on ohjelman johdannossa hahmotettu laajasti kattamaan ekologisen kestävyuden ohella myös sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen kestävyys. Tämä on erittäin tärkeää, sillä rakennettu ympäristö ja arkkitehtuuri kytkeytyvät näihin kaikkiin kestävyuden ulottuvuuksiin elimellisesti ja on olennaista, että niiden tarkastelussa jatkossa yhä korostuneemmin painottuisi ohjelmankin korostama laaja käsitys kestävyydestä.

Ohjelmaehdotus sisältää kokonaisuudessaan laajan kirjon hyvin hahmotettuja tavoiteloja ja niiden saavuttamiseksi esitettyjä toimenpide-ehdotuksia. Nämä on jaettu viiteen temaattiseen lukuun: ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja osallisuus, talous ja kansainvälisyys, merkitys ja identiteetti sekä koulutus ja tutkimus. Näiden pohjalta on muodostettu myös ohjelman viisikohtainen Visio 2035. Arkkitehtuurimuseo kommentoi seuraavassa etenkin niitä lukuja ja toimenpidekohtia, joihin se valtakunnallisen vastuumuseon roolissaan on tai voi olla osallinen.

Luku I Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus

Korjausrakentamisen arvostuksen ja kannattavuuden kohottaminen osana ”arkkitehtonista kestävyyttä” on olennainen tavoite. Korjausrakentamisen osaamiskeskuksen perustaminen, johon ohjelmassa viitataan, on tähän liittyen toivottava hanke. Tähän liittyy myös luvussa 3 esitetty havainto, että rakentamisesta reilusti yli puolet muodostuu korjausrakentamisesta ja muutostöistä. Siksi korjausrakentamisen osaamiskeskuksen perustaminen olisi perusteltua nostaa myös toimenpidelistalle. Tämä tukee myös luvussa mainittua 5 tavoitetta: ”Korjausrakentamista, restaurointia ja rakennussuojelua arvostetaan tärkeänä osana arkkitehdin ammattitaitoa”.

Kuten ohjelman luvussa 4 painotetaan, Suomi on leimallisesti modernin arkkitehtuurin maa ja vain 5 % koko maamme rakennuskannasta on yli 100 vuotta vanhaa. Siten modernin korjaamisen on oltava yksi osaamiskeskuksen painopistealue. Modernin korjausrakentamisen tukena on toimialan valtakunnallisten vastuumuseoiden kokoelmilla jo nyt merkittävä asema keskeisenä tietovarantona. Kokoelmatiedon integroiminen osaksi korjausrakentamisen osaamiskeskuksen toimintaa on tärkeä jatkotoimenpide matkalla kohti kestävästä arkkitehtonista tulevaisuutta.

Luku II Yhdenvertaisuus ja osallisuus

Luku sisältää kauttaaltaan aivan erinomaisia tavoitteita, kuten avoimen ja vuorovaikutteisen suunnittelukulttuurin kehittäminen, tutkimuslähtöisyyden sekä ominaispiirteiden vahvistamisen painottaminen alueiden kehittämisessä, uudentyypinen aluearkkitehtitoiminta, maisema-arkkitehtuurin roolin korostaminen, asuntokannan monipuolistaminen ja asukaslähtöiset toteutusmallit sekä olemassa olevan rakennuskannan ylläpito ja oikea-aikainen korjaaminen. Näiden tavoitteiden saavuttamisessa on Suomessa vielä matkaa.

Luvun toimenpide-ehdotukset ovat osittain hieman korkealentoisia. Esimerkiksi kohdan A toimenpide kansallisesti yhtenäisen mittariston luomisesta ihmisten ympäristökokemuksen arviointiin vaikuttaa paikallisesti hyvin moninaisen ja nykyään osin myös monikulttuurisen Suomen todellisuudessa epärealistiselta. Pikemminkin tavoitteessa luoda tällainen mittaristo voi piillä vaara liialliseen yksinkertaistamiseen ja universalistiseen malliin, joka ei huomioi riittävästi nyansseja. Ihmisten ympäristökokemusten mittariston luominen voi olla silti kannatettava toimenpide, mutta ehkä sitä tulisi lähestyä paikallisemmin, eikä siis pyrkien kansalliseen yhtenäisyyteen.

Luvun erinomaisesti hahmotettujen tavoitteiden saavuttamiseksi toimenpide-ehdotuksissa olisi syytä olla vielä muutama konkreettinen hanke-ehdotus aluearkkitehtitoiminnan edellytysten selvittämisen tapaan. Aluearkkitehtitoiminnan luontevana osa-alueena olisi kannattavaa mainita tiivis yhteistyö alueellisten vastuumuseoiden kanssa.

Luku III Talous ja kansainvälisyys

Digitaalisuuden mahdollisuudet (toimenpide D) sekä digitaalisten alustojen vahvistaminen (toimenpide E) nostetaan luvun toimenpide-ehdotuksissa esiin kansainvälisen kilpailuedun sekä taloudellisen hyödyn saavuttamisen välineiksi. Aihe on tärkeä ja digitalisaatiolla voi olla merkittäviä positiivisia vaikutuksia arkkitehtuurin kentän toimijoiden tulevaisuuteen.

Toimenpide E:n tavoitteena on Suomen vetovoiman kehittäminen arkkitehtuurimaana ”vahvistamalla arkkitehtuuria koskevan tiedon saatavuutta ja digitaalisia alustoja...”. Esimerkiksi Finna- ja Europeana-alustojen kautta on jo otettu merkittäviä tiedon saatavuuden parantamisessa. Valtakunnallisen vastuumuseon näkökulmasta on kuitenkin selvää, että nykyiset projektiperustaiset mahdollisuudet kehittää digitaalisuutta ja nostaa merkittävästi digitoidun aineiston määrää ja siten tiedon saatavuutta eivät mahdollista merkittävää vahvistamista tiedon saatavuuteen. Siksi

toimenpide-ehdotuksissa olisi syytä korostaa huomattavasti merkittävämpiä panostuksia myös digitointiin. Yhtenä esimerkkinä Ruotsin SFMV-keskus Kiirunassa.

Luku IV Merkitys ja identiteetti

Luku sisältää kauttaaltaan erinomaisia tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia. Erittäin tärkeä painotus on, että arkkitehtuuri määritellään kokonaisvaltaisesti: ”Arkkitehtuuri on taidetta, toiminnallisuutta, viihtyisyyttä ja elämänlaatua. Esteettiset ja muut aineettomat arvot ovat osa arkkitehtuurin kestävyyttä.” Lisäksi on tärkeää, että arkkitehtuurin oheen tarkastelun ja toimenpide-ehdotusten keskiöön on nostettu kulttuuriympäristöt ja esimerkiksi paikallisen identiteetin vahvistaminen.

Arkkitehtuurimuseo toimii jo nyt aktiivisesti käytännössä kaikilla toimenpide-ehdotusten osa-alueilla. Toimenpidekohdassa C: ”Julkisen arkkitehtuurikeskustelun laatua parannetaan ja määrää lisätään” Arkkitehtuurimuseota ei ole erikseen mainittu, mutta on selvää, että muun muassa valtakunnallisen vastuumuseoroolinsa myötä Arkkitehtuurimuseolla on myös tässä toimenpidekohdassa toimijana rooli.

Jo luvun 3 yhteydessä mainittu digitoinnin merkittävämpi resurssointi pätee myös luvun 4 tavoitteisiin. Tämä koskee etenkin toimenpidekohtaa B: ”Arkkitehtuurin ja kulttuuriympäristön vaikutusta paikallisen identiteetin vahvistamiselle tuetaan”. Tavoitteen saavuttamisen yksi kulmakivi on myös museoiden (valva & alva) kulttuuriperintöaineistojen parempi saavutettavuus.

Luku V Koulutus ja tutkimus

Luku on arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tavoitteiden saavuttamisen kannalta aivan keskeinen. Sen tavoitteet ja toimenpiteen alan koulutus- ja tutkimuspanostusten osalta ovat pelkästään kannatettavia. Muutama täsmäntävä huomio on kuitenkin tarpeen.

Arkkitehtuurimuseo tekee jo nyt yhteistyötä esimerkiksi Aalto-yliopiston kanssa erilaisten kurssisisältöjen toteuttamisessa ja tarjoamalla asiantuntemustaan yliopisto-opetuksen kurssien sisältöjen tueksi. Luvussa ohitetaan tämänkaltainen yhteistyö yhtenä mahdollisena muotona kehittää koulutusta ja myös tutkimusta. Toimenpidekohtaan A ”Luovuuden, tiedon ja vastuullisuuden merkitystä arkkitehtuurikoulutuksessa korostetaan” olisi siksi suositeltavaa lisätä maininta toimialan valtakunnallisten vastuumuseoiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä esimerkiksi omana alakohtanaan.

Toimenpidekohdassa D: ”Rakennetun ympäristön tutkimusta vahvistetaan” mainittu tavoite panostaa arkkitehtuurin alan tohtorinkoulutukseen ja tieteelliseen julkaisutoimintaan sekä yhteistyöhön tutkimusorganisaatioiden välillä on erittäin kannatettava. Tämän ohella on kuitenkin tärkeää muistaa toimialan museoissa tehtävän ja siellä koordinoitavan tutkimuksen merkitys.

Museoissa tehtävällä perustutkimuksella, joka on luonteeltaan pikemmin ammatillista kuin akateemista, on jatkossakin merkittävä asema. Tässä sekä alueellisten että toimialan valtakunnallisten vastuumuseoiden rooli on uuden tutkimustiedon tuottamisessa tärkeä. Ensinnäkin museoissa ja museoammattilaisilla on pitkäjänteisen ammatillisen toiminnan kautta muodostunutta tietopääomaa, jota muualla ei ole.

Toiseksi yliopistojen tutkintorakenne on lisensiaatintutkinnon poistumisen jälkeen ja tohtoritutkintoon panostamisen myötä nostanut kynnyistä kanavoita ammatillista tutkimusta maisterin tutkinnon jälkeisiksi akateemisiksi opinnäytteiksi. Tohtoritutkinto vaatii käytännössä useamman vuoden tutkimusperiodin, mikä ei välttämättä ole päivätyötä tekevälle museoammattilaiselle houkutteleva vaihtoehto. Lisäksi tohtoritutkintojen kysymyksenasettelu on spesifimpää kuin museoammattillisen perustutkimuksen. Näin ammatillisen tietopääoman kanavoimiseksi museoiden tuottama ja koordinoima perustutkimus on keskeisessä roolissa.

Luvun 4 Tavoitetila 2035 -osiossa on kuvattu, että ”Arkkitehtuuri- ja designmuseosta on muodostunut arkkitehtuuria ja muotoilua eteenpäin vievä ja aloja voimauttava toimija. Museo tarjoaa näyttävän alustan arkkitehtuurin esittelylle ja vaikuttavan foorumin alan yhteiskunnalliselle keskustelulle.” Yksi uuden museon keskeisiä toimintamuotoja tulee olemaan arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatus. Tässä Arkkitehtuurimuseon ja Designmuseon yhteinen A&DO – Arkkitehtuurin ja muotoilun oppimiskeskus -hanke on suunnannäyttäjä. Siksi Arkkitehtuuri- ja designmuseo olisi syytä mainita luvun Tavoitetila 2035 -osiossa sekä nostaa myös toimenpiteiden kohdassa E ”Arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksen roolia vahvistetaan” toimijana esiin.

Jaatinen Carina
Suomen arkkitehtuurimuseon säätiö

Kummala Petteri
Arkkitehtuurimuseo - Petteri Kummala, Arkistonhoitaja, Tutkimus- ja tietopalvelupäällikkö